

Religijne determinanty polityki,
red. naukowa Ryszard Michalak, „Politologia religii”,
Wydawnictwo „Morpho”, Zielona Góra 2014, ss. 220

Recenzowana praca zbiorowa pt. *Religijne determinanty polityki* stanowi pierwszy tom w serii „Politologia religii”. Seria ta została zainicjowana przez Wydawnictwo „Morpho”, a wydawana jest pod patronatem Pracowni Badań nad Mniejszościami Narodowymi i Etnicznymi przy Instytucie Politologii Uniwersytetu Zielonogórskiego. *Religijne determinanty polityki* to swoiste wprowadzenie do zagadnienia, jakim jest politologia religii. W samym już wstępie (*Politologia religii – postulowana subdyscyplina politologii*) Ryszard Michalak, będący również redaktorem naukowym pracy, zauważa, że zjawisko to ma charakter *in statu nascendi*, jest zatem czymś jeszcze nie do końca odkrytym. Natomiast, jak podaje autor, można je uważać „za rzeczywistą i formalnie określoną subdyscyplinę politologii, na tych samych prawach jak została ona uznana za subdyscyplinę religioznawstwa”. Powyższe słowa udowadniają zasadność rozważań nad wskazaną tematyką, zachęcając tym samym do pogłębiania nad nią badań. Praca została podzielona na cztery bloki tematyczne: *Religia w wymiarze emblematycznym*, *Religia w wymiarze instytucjonalnym*, *Religia w wymiarze systemowym* oraz *Religia w wymiarze geopolitycznym*. Wszystkie razem stanowią spójną całość, ukazując, że religia jest czymś wszechobecnym, czymś, co przenika przez każdą z warstw życia, zaprzeczając tym samym utartemu przekonaniu, które równoważy zjawisko religii z organizacją religijną, podczas gdy ta ostatnia jest jedynie jednym z trzech (oprócz doktryny i kultu) elementów religii.

W pierwszej części *Religia w wymiarze emblematycznym* widoczna jest duża rozpiętość tematyczna – artykuły nawiązują zarówno do Polski z XIX w. (artykuł Arkadiusza Stolarka *Boże coś Polskę... Przedrozbiorowe komponenty religijne w procesie kształtowania sakralnych podstaw XIX-wiecznego polskiego nacjonalizmu*), jak i tej współczesnej (artykuł Łukasza Młyńczyka nawiązujący do uroczystości upamiętniających „katastrofę smoleńską”). Ponadto w pierwszej części książki pojawił się temat z pozoru niełączący się z tematyką religii, tj. artykuł Weroniki Górnickiej opisujący zjawisko sakralizacji klubu sportowego. Pomimo tej rozbieżności autorzy doskonale wyjaśnili, na czym

polega emblematyka religii w odniesieniu do poszczególnych artykułów, ukazując, że treści religijne są bez wątpienia jednym z kluczowych elementów nie tylko kultury, ale nawet narodowej tożsamości. Godne uwagi okazało się ponadto porównanie zielonogórskiego Falubazu (klubu żużlowego) do pewnego rodzaju świętości, która jednakże z tradycyjnie rozumianą religią ma niewiele wspólnego. Świętość tę tworzą m.in. kibice, będący „wspólnotą niewidzialnej religii”, których związek z klubem jest tak silny, że częstokroć stanowi podstawę ich stylu życia. To swoista metafora, ukazująca wieloznaczność terminu *religia*.

Druga część *Religia w wymiarze instytucjonalnym* swoją tematyką objęła szeroko rozumianą historię religii oraz instytucji kościelnych w Polsce. Znalazły się tu artykuły dotyczące dziejów Kościoła Prawosławnego (autorstwa Stefana Dudry), Polskiej Rady Ekumenicznej w latach 1945-1956 (autorstwa Danuty Krawczyk), tożsamości poznańskiego Kościoła ewangelickiego (autorstwa Olgierda Kieca) oraz poruszający trudną i kontrowersyjną tematykę rozliczania przeszłości (autorstwa Agnieszki Opalińskiej). Omawiana część, będąca z założenia historyczną, wyjaśnia oraz porządkuje wiele aspektów funkcjonowania religii w sferze organizacyjnej.

Kolejna część książki *Religia w wymiarze systemowym*, wykraczając poza Polskę, porusza tematykę religii w państwach arabskich, Hiszpanii, Finlandii czy w Stanach Zjednoczonych. Autorka pierwszego z artykułów – Katarzyna Kaczmarek – wyjaśnia, jak politycznie ważna dla Iranu jest kwestia religii. Pozostając obiektywną, zauważa pewną dwoistość w postrzeganiu tego państwa:

Konstytucja z roku 1979 uznająca Iran za republikę, spełniającą teoretycznie wszelkie założenia demokratyczne, może powodować, że obraz państwa na arenie międzynarodowej będzie ukierunkowany na przedstawienie postępu i reform, jakie w Iranie przeprowadzono w celu pogodzenia zasad prawa muzułmańskiego z zasadami demokracji. Drugi obraz, całkowicie zgodny z realnym wpływem wyznaniowego charakteru rządów, to państwo, które ogranicza podstawowe wolności swoich obywateli, jak choćby przytoczone wyżej – dyskryminacje ze względu na płeć oraz prześladowania ze względów religijnych. (s. 121)

Do islamu nawiązuje również drugi artykuł tej części książki autorstwa Doroty Matuszak, w którym poruszona została niezmiennie aktualna kwestia demokracji w krajach muzułmańskich. Przeprowadzona została tutaj ponadto analiza problemu i sensu wprowadzania demokracji poniekąd „na siłę”, bez zgody strony najważniejszej – w tym przypadku państw islamskich. Ciekawe wydaje się również nieco kontrowersyjne podsumowanie artykułu, w którym autorka stawia tezę, że najlepszym ustrojem dla tych krajów byłaby nie demokracja, ale hybryda demokratyczno-autorytarna czy nawet rządy dyktatorskie. Jest to stwierdzenie zasadne, ze względu na dalece odmienne warunki kulturowo-religijne państw arabskich.

Kolejne artykuły (Martyny Masłowskiej i Wioletty Husar) pomimo że dotyczą państw europejskich: Finlandii i Hiszpanii, to nawiązują bezpośrednio do problemu ich islamizacji. Tematyka ta jest warta naukowych poszukiwań, a jej analiza jest wręcz konieczna ze względu na obecny w Europie tzw. „kryzys imigracyjny”.

Kolejne artykuły (Pawła Śniega i Danuty Cudnej) poruszają problematykę, która z pozoru wydaje się nie istnieć – miejsce religii w ustroju Stanów Zjednoczonych. Podczas gdy media częstokroć ukazują USA jako kraj zepsuty, gdzie wszelkie wartości dawno straciły znaczenie, religia w życiu politycznym obywateli zajmuje wysoką pozycję. Dokonują oni swoich wyborów nierzadko właśnie przez pryzmat stosunku do Kościoła i wiary, aprobując bądź krytykując przyszłych pretendentów do Białego Domu.

Autorzy artykułów do ostatniej części: *Religia w wymiarze geopolitycznym* starają się wyjaśnić, w jakim stopniu religia może być przyczyną i głównym motywem do walki o pozycję na arenie międzynarodowej. Pojawić się zatem musiały nawiązania do dzihadu i innych konfliktów o podłożu religijnym (w Syrii, Afganistanie, Iraku, Jemenie itp.). Znalazły się tu teksty: Tomasza Klina *Rola religii w badaniach politologicznych*, Jarosława Macały *Tenno-Geopolitik. Znaczenie religii w geopolityce Japonii po 1868 roku według Karla Haushofera* oraz Piotra Pochyłego *W poszukiwaniu należnego miejsca. Pozycja Polski w świeckiej Europie*.

Podsumowując: książka stanowi interesujący opis niezwykle aktualnych kwestii. Religia i polityka wzajemnie się przenikają od zarania dziejów, zatem wskazane jest pogłębiać wiedzę na temat tej interakcji. W tomie pierwszym *Politologii religii* ukazały się teksty nieprzypadkowe, tworzące razem logiczną całość, wnoszące nowe elementy w procesie zgłębiania sprzężeń polityki i religii.

Dorota Gorzków